

Investicijski okvir za Zapadni Balkan (WBIF)

Vodič za podnosiocce projektnih prijedloga

Sadržaj

1.	Svrha Vodiča	2
2.	Odredbe o prihvatljivosti	2
2.1.	Geografska pokrivenost	2
2.2.	Subjekti prihvatljivi za WBIF podršku	3
2.3.	Područja djelovanja WBIF-a	3
2.4.	Investicijski prioriteti WBIF-a za kombinovane vrste finansiranja javnog i privatnog sektora	4
2.4.1	Održivi transport	5
2.4.2	Čista energija	5
2.4.3	Okolina i klima	6
2.4.4	Digitalna budućnost	6
2.4.5	Konkurentnost privatnog sektora	7
2.4.6	Razvoj ljudskog kapitala	8
2.5.	WBIF podsektori prihvatljivi za ulaganja u javni sektor i razgraničenje sa IPA državnim programima	9
2.6.	Prijedlozi projekata i programa	11
3.	Vremenski okvir poziva za dostavu projektnih prijedloga	12
4.	Zahtjevi za dodjelu grant sredstava za javni sektor	12
4.1	Investicijski grant	13
4.2	Tehnička pomoć	15
5.	Zahtjevi za grant sredstva za privatni sektor	15
5.1	Investicijski grantovi	16
5.2	Tehnička pomoć	16

1. Svrha Vodiča

Vodič za podnosiocje projektnih prijedloga (u daljem tekstu: aplikanti) se odnosi na pripremu projektnih prijedloga u okviru WBIF-a za kombinovani način finansiranja za javni i privatni sektor. Svrha vodiča je da pomogne aplikantima da identifikuju područje djelovanja u okviru WBIF-a, kako bi podnijeli projektne prijedloge i pripremili aplikacije za grant sredstva za tehničku pomoć i za investicijske grantove.

Vodič je dio poziva za dostavu projektnih prijedloga koji je objavljen 23. februara 2022. godine i uključuje sljedeće dokumente koje treba pažljivo pročitati prije podnošenja aplikacija za dodjelu grant sredstava:

- Obrazac za dodjelu investicijskih grantova za kombinovane vrste finansiranja u javnom sektoru
- Obrazac za dodjelu grant sredstava za tehničku pomoć u javnom sektoru
- Obrazac za kombinovane vrste finansiranja za razvoj privatnog sektora
- Obrazac za tehničku pomoć u privatnom sektoru
- Pokazatelji za kombinovane vrste finansiranje za javni sektor i tehničku pomoć
- Pokazatelji za razvoj privatnog sektora – kombinovane vrste finansiranja i tehnička pomoć
- Analiza i matrica procjene za investicijske grantove za kombinovane vrste finansiranja u javnom sektoru
- Analiza i matrica procjene za tehničku pomoć u javnom sektoru

Smjernice i obrasci za aplikante koji se odnose na WBIF EFSD+ garancije za podršku javnom i privatnom sektoru nalaze se u drugom skupu dokumenata.¹

2. Odredbe o prihvatljivosti

Sljedeće odredbe o prihvatljivosti se odnose na projekte i programe za finansiranje u okviru WBIF-a. Kriteriji se odnose na dodjelu grant sredstava za investicijske projekte i projekte tehničke pomoći za kombinovane vrste finansiranja u okviru WBIF-a, u javnom i privatnom sektoru.

2.1. Geografska pokrivenost

Projekti mogu biti prihvatljivi za finansiranje u okviru WBIF-a, ukoliko će se implementirati na teritoriji jedne ili više sljedećih zemalja korisnica: Republika Albanija, Bosna i Hercegovina, Kosovo*, Crna Gora, Republika Sjeverna Makedonija i Republika Srbija.

Za transnacionalne ili regionalne projekte koji uključuju jednu ili više zemalja korisnica, kao i zemlje koje nisu prihvatljive za finansiranje, podrška koju pruža WBIF pokriva samo dio investicija koji se odnosi na zemlju korisnicu.

Pravno lice koje će imati korist od investicijskog granta u javnom sektoru, mora biti registrovano u zemlji korisnici. Za transnacionalne ili regionalne projekte koji uključuju i zemlje koje nisu prihvatljive za finansiranje, institucija ili tijelo zaduženo za investiciju može imati sjedište u zemlji koja nije prihvatljiva za finansiranje, međutim WBIF će pokriti samo investicije koji će se implementirati na teritoriji zemalje korisnice.

¹ Dana 20. februara 2022., u vrijeme finalizacije ovog dokumenta, smjernice za EFSD+ instrumente garancije još nisu bile objavljene. Referenca će blagovremeno biti dodana na web stranicu www.wbif.eu

* Ovim nazivom ne dovode se u pitanje stajališta o statusu te je on u skladu s Rezolucijom Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija 1244/99 i mišljenjem Međunarodnog suda o proglašenju nezavisnosti Kosova.

2.2. Subjekti prihvatljivi za WBIF podršku

Projekte i programe javnog sektora za finansiranje u okviru WBIF-a mogu koristiti (u zavisnosti od vrste projekta i/ili područja intervencije):

- (a) javni subjekti;
- (b) privatni subjekti kao što su na primjer, bez ograničenja, subjekti osnovani u okviru javno-privatnog partnerstva (JPP), zajedničkih ulaganja i međusobnih zajedničkih ulaganja;
- (c) drugi subjekti sa mješovitim javno-privatnim kapitalom,

u svakom slučaju odgovorni za upravljanje, izgradnju i pružanje javnih komunalnih djelatnosti i usluga.

U privatnom sektoru projekte i programe za finansiranje u okviru WBIF-a mogu koristiti (u zavisnosti od vrste projekta i/ili područja intervencije):

- (a) privatni subjekti aktivni u bilo kojem relevantnom privrednom sektoru, uključujući, bez ograničenja, neprofitne subjekte kao što su dobrotvorne organizacije, udruženja i nevladine organizacije;
- (b) privatni subjekti kao što su, npr., bez ograničenja, subjekti osnovani u okviru javno-privatnog partnerstva (JPP), zajedničkih ulaganja i međusobnih zajedničkih ulaganja;
- (c) individualni poduzetnici aktivni u bilo kojem relevantnom privrednom sektoru, bez obzira na postojeći specifični pravni okvir, uključujući npr. poljoprivrednike;
- (d) pojedinci koji pripadaju posebno ciljanoj kategoriji, za čije projekte se može utvrditi da im je potrebna posebna podrška u okviru interventnih oblasti;
- (e) javni subjekti, kao i javni i privatni subjekti koji pružaju javne i/ili privatne usluge, uključujući finansijske usluge;
- (f) regionalne organizacije sa relevantnim mandatima i specifičnom ekspertizom u oblastima intervencije WBIF-a.

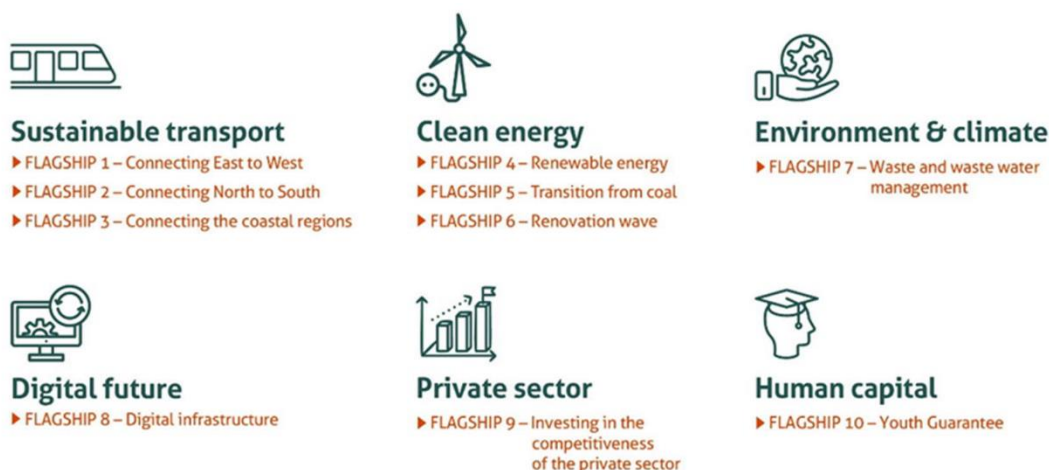
2.3. Područja djelovanja WBIF-a

Oblasti intervencija WBIF-a, koja proizlaze iz [Ekonomskog i investicijskog plana za Zapadni Balkan²](#) zasnivaju se na pristupu „politika djelovanja na prvom mjestu“. Projekti prihvatljivi za podršku kroz kombinovane vrste finansiranja i tehničku pomoć mogu biti iz bilo kojeg sektora koji doprinosi kako privrednom i društvenom razvoju, tako i zaštiti okoline na Zapadnom Balkanu, da su u skladu sa glavnim prioritetima djelovanja, kako je to identifikovano Ekonomskim i investicijskim planom za Zapadni Balkan, u sljedećim interventnim oblastima:

- (a) Održivi transport
- (b) Čista energija
- (c) Okolina i klima
- (d) Digitalna budućnost
- (e) Konkurentnost privatnog sektora
- (f) Razvoj ljudskog kapitala

² [Zapadni Balkan: Ekonomski i investicijski plan za podršku ekonomskom oporavku i konvergenciji](#)

Slika 1: Područja djelovanja WBIF-a i glavni prioriteti djelovanja

Održivi transport

Vodeća inicijativa 1 - Povezivanje istoka i zapada
Vodeća inicijativa 2 – Povezivanje sjevera i juga
Vodeća inicijativa 3 – Povezivanje obalnih regija

Čista energija

Vodeća inicijativa 4 – Obnovljivi izvori energije
Vodeća inicijativa 5 – Prelazak s uglja
Vodeća inicijativa 6 – Talas renoviranja

Okolina i klima

Vodeća inicijativa 7 – Upravljanje otpadom i otpadnim vodama

Digitalna budućnost

Vodeća inicijativa 8 – Digitalna infrastruktura

Privatni sektor

Vodeća inicijativa 9 – Ulaganje u konkurentnost privatnog sektora

Razvoj ljudskog kapitala

Vodeća inicijativa 10 – Garantni fond za mlade

2.4. Investicijski prioriteti WBIF-a za kombinovane vrste finansiranja javnog i privatnog sektora

Investicijski prioriteti WBIF-a za kombinovane vrste finansiranja (javni i privatni sektor) su usklađeni sa provođenjem [Ekonomskog i investicijskog plana za Zapadni Balkan](#), a posebno sa njegovim vodećim inicijativama za ulaganja (flagship-ima). Kriteriji prihvatljivosti po investicijskom prioritetu važe za projekte i prijedloge dostavljene u okviru poziva objavljenog 23. februara 2022. godine.

Dokument koji se odnosi na Stratešku orijentaciju WBIF-a za kombinovane vrste finansiranja, prihvaćen od strane Strateškog odbora WBIF-a 16. decembra 2021. godine, i formalno odobren na osnovu pisane procedure 23. februara 2022. godine³, može se koristiti kao referentni dokument zajedno sa Ekonomskim i investicijskim planom za Zapadni Balkan.

³ Referenca se dodaje nakon objavljivanja dokumenta na web stranici www.wbif.eu

2.4.1 Održivi transport

Obrazloženje

Ekonomski i investicijski plan za Zapadni Balkan predviđa da značajne investicije budu usmjerene ka održivoj transportnoj infrastrukturi na Zapadnom Balkanu.

Investicije u transport trebaju biti prilagođene budućim potrebama i održive (otporne na klimatske promjene i uključivanje u ostale tokove politika) u skladu sa Smjericama za provođenje Zelene agende za Zapadni Balkan koje su ugrađene u Ekonomski i investicijski plan: npr. rehabilitacija željezničke mreže, uvođenje inteligentnih transportnih sistema, multimodalna transportna rješenja i prelazak na druge načine transporta. Također, ove investicije trebaju biti usklađene sa prioritetima Strategije za pametni i održivi transport, sa principima „ne nanosi značajnu štetu“ i sa Pariškim sporazumom.

Od ključne važnosti su brze i efikasne transportne veze, kako unutar regija, tako i sa susjednim državama članicama EU, kao i održivi transport uz dalje investicije, posebno u sektoru željeznica i unutrašnjih plovnih puteva.

Trebalo bi postići napredak, kako u implementaciji tehničkih standarda, tako i u mjerama reforme transportne povezanosti (npr. usklađivanje/pojednostavljenje procedura prelaska granice, reforma željeznice uključujući razdvajanje i pristup trećih strana, informacijski sistemi, šeme održavanja, sigurnost na cestama), čime se ubrzava završetak indikativnog proširenja Trans-evropske transportne mreže (TEN-T) na Zapadni Balkan i proces potpunog usklađivanja sa EU *acquis-em*, posebno kada se radi o digitalnim tehnologijama i čistim energetskim tehnologijama.

Kao okviri za investicije služiti će regionalni akcioni planovi o unapređenju transporta, o željeznicama, cestama, sigurnosti na cestama, te o vodnom transportu i mobilnosti.

Ključne oblasti intervencija

- Rehabilitacija i izgradnja nove otporne i pametne transportne infrastrukture, posebno željezničke;
- Primjena digitalnih transportnih tehnologija, kao što su inteligentni transportni sistemi (ITS) ili elektronski sistemi upravljanja redovima čekanja (eKMS);
- Implementacija održive urbane mobilnosti, zelenih multimodalnih transportnih rješenja i investicija namijenjenih jednostavnijoj prekograničnoj mobilnosti.

2.4.2 Čista energija

Obrazloženje

Ekonomski i investicijski plan za Zapadni Balkan zajedno sa Smjericama za provođenje Zelene Agende za Zapadni Balkan predviđa znatno jaču podršku energetske tranziciji sa uglja, koji veoma zagađuje, na održivije i zelene izvore energije.

Glavni fokus će biti na podršci energetske efikasnosti, tranziciji na nisku emisiju ugljika (npr. gasovodi koji će podržati tranziciju na nisku emisiju ugljika i prelazak na „dekarbonizovani“ gas i vodik), te na efikasnim dalekovodima električne energije i pametnim mrežama za veću upotrebu obnovljivih izvora energije u skladu sa potencijalima regija. Doprinos ovih investicija dekarbonizaciji proizvodnje i/ili potrošnje energije bit će ključan za postizanje rezultata iz Zelene agende za Zapadni Balkan.

Potrebno je postići napredak u reformskim mjerama energetske povezanosti kako bi se uspostavilo regionalno energetsko tržište i dalja integracija sa energetskim tržištem EU u bliskoj saradnji sa Sekretarijatom Energetske

zajednice. Mobilizacija privatnog sektora će doprinijeti nastanku industrijskih čistih energetske ekosistema i može predstavljati korjenitu promjenu regionalne ekonomije.

Ključne oblasti intervencija

- Dekarbonizacija i čista energija;
- Nove digitalne tehnologije, veća digitalizacija sistema i pametnih mreža;
- Energetska efikasnost;
- Energetska sigurnost;
- Bolja energetska povezanost;

2.4.3 Okolina i klima

Obrazloženje

Ekonomski i investicijski plan za Zapadni Balkan zajedno sa [Smjernicama za provođenje Zelene Agende za Zapadni Balkan](#) predviđa da značajne investicije budu usmjerene ka ozelenjavanju Zapadnog Balkana, ulaganjem u okolinu i klimu, te uključivanjem u druge sektore.

Glavni fokus će biti na dekarbonizaciji, otpornosti na klimatske promjene, sprječavanje zagađenja vazduha, vode i zemljišta, na zelenoj infrastrukturi, cirkularnoj ekonomiji, održivoj poljoprivredi i proizvodnji hrane, zaštiti biodiverziteta i rješenjima utemeljenim na prirodi.

Region treba da prihvati inovativne zelene tehnologije.

Ključne oblasti intervencija

- Unapređenje osnovne infrastrukture, ozelenjavanje izgrađene okoline, investicije u klimatski pametne tehnologije i tehnike vezano za upravljanje čvrstim otpadom, upravljanje vodama, kanalizacija, spremnost za katastrofe, uspostava sistema za monitoring kvaliteta vazduha i voda, te mjere za sprječavanje zagađenja, kao i jačanje otpornosti na ekstremne klimatske događaje.
- Potaknut će se i podržavati rješenja utemeljena na prirodi.

2.4.4 Digitalna budućnost

Obrazloženje

Kako stoji u Ekonomskom i investicijskom planu za Zapadni Balkan, digitalizacija predstavlja priliku, u okviru koje digitalna rješenja moraju da doprinesu privredi koja će biti održiva, klimatski neutralna i otporna na klimatske promjene, te će se zasnivati na efikasnoj upotrebi resursa.

Ubrzanje digitalne transformacije regiona kroz investicije u digitalnu infrastrukturu i usluge za preduzeća i vlade predstavlja prioritet. Digitalna agenda za Zapadni Balkan predstavlja osnovu za osmišljavanje intervencija.

Glavne intervencije će se fokusirati na povezivanje digitalnih infrastruktura kako bi se riješile poteškoće nastale usljed vanrednih ograničenja izazvanih virusom COVID-19 i socio-ekonomskom krizom.

Ključne oblasti intervencija

- Digitalna povezanost i pristup digitalnoj infrastrukturi, sa posebnim fokusom na primjenu ultra brzog i sigurnosnog širokopojasnog pristupa sa ciljem da se obezbijedi univerzalni pristup (udaljena područja i stanovništvo sa nižim prihodima);
- Kod investicija u digitalnu infrastrukturu treba uzeti u obzir potrebu da se osigura otpornost infrastrukture i energetska efikasnost, i unaprijedi zaštita digitalnih infrastruktura;
- Pristup digitalnoj infrastrukturi za građane, poduzeća i obrazovne institucije.

Projekti u digitalnom sektoru moraju biti u skladu sa pravilima EU o zaštiti podataka i praksama EU kako bi se umanjili rizici koji se odnose na kibernetiku sigurnost (usaglašenost sa paketom alata EU*);

2.4.5 Konkurentnost privatnog sektora

Obrazloženje

Privlačenje privatnog kapitala radi podsticaja dodatnih sredstava provodi se u svim investicijskim prozorima WBIFa, kako bi se omogućila bolja saradnja potencijalnih donatora u regionu kroz povećanje investicija u svim glavnim područjima djelovanja [Ekonomskog i investicijskog plana za Zapadni Balkan](#)

Konkretno, Ekonomski i investicijski plan za Zapadni Balkan fokusira se na važnost podrške novoosnovanim poduzećima, mikro, malim i srednjim poduzećima (MMSP), i služi kao sredstvo za razvoj snažnog privatnog sektora. Ovo je od suštinske važnosti za društveno-ekonomski razvoj pojedinačnih ekonomija i za podršku regionalnoj integraciji i, na kraju, za poboljšanje konkurentnosti regiona, otvaranje novih radnih mjesta i približavanje EU. Plan predviđa da značajna ulaganja budu usmjerena na inovacije i zeleni rast i da doprinesu ispunjavanju ciljeva Zelene agende za Zapadni Balkan i Agende za inovacije, istraživanja, obrazovanje, kulturu, omladinu i sport Zapadnog Balkana (Inovacijska Agenda).

Investicije u konkurentnost privatnog sektora podrazumijevaju dostupnost i pouzdanost različitih vrsta pristupačnog finansiranja za novoosnovana poduzeća i MMSP, kako bi se podržao njihov rast i širenje poslovanja. To podrazumijeva i rješavanje prepreka koji sprečavaju adekvatan razvoj poslovne klime na ekonomskom i regionalnom nivou. Na kraju, ali ne i najmanje važno, investicije moraju biti usklađene sa reformskim prioritetima, kako je to predviđeno Programima ekonomskih reformi, i moraju doprinijeti implementaciji Zajedničkog regionalnog tržišta.

Ključne oblasti intervencija

- Zelena tranzicija: podržava investicije u privatni sektor fokusirajući se na prioritete Zelene Agende za Zapadni Balkan, uključujući energiju, dekarbonizaciju, cirkularnu ekonomiju i zaštitu biološke raznolikosti.
- Održiva poljoprivreda: podržava investicije u privatni sektor fokusirajući se na održivu poljoprivredu, proizvodnju hrane i otpornost na klimatske promjene u skladu sa Zelenom Agendom za Zapadni Balkan.
- Digitalna tranzicija: podržava investicije koje jačaju digitalizaciju poslovnog sektora u regionu (uključujući novoosnovana preduzeća i rastuća MMSP), kao i integraciju rezultata istraživanja i razvoja, inovacije, transfer tehnologije i omogućavanje digitalnih eko-sistema.
- Trgovina: cilj je podizanje standarda kvaliteta kompanija, dostupnost izvozno orijentisanih investicija i bolja integracija inovativnih industrijskih lanaca vrijednosti između Zapadnog Balkana i EU, kako bi privatni sektor u regionu imao koristi od integracije tržišta i trgovine unutar regiona i sa EU.

- Finansijska inkluzija: podržava radnu, socijalnu i finansijsku inkluziju onih koji su na marginama tržišta rada, uključujući romsku populaciju. Fokus treba staviti na korištenje adekvatnih različitih finansijskih instrumenata, izgradnju kapaciteta za razvoj poduzetničkih i društvenih poduzeća, privlačenje privatnog kapitala za suočavanje sa društvenim izazovima, kroz pružanje podrške društveno odgovornim javnim nabavkama.
- Finansije i finansijska raznolikost: cilj je podržati razvoj inovativnih finansijskih instrumenata (uključujući obveznice i vlasnički kapital) i osigurati alternativne izvore finansiranja (uključujući penzione fondove, fondove osiguranja) u okviru svih gore identifikovanih prioriteta.
- Razvoj poslovne klime: podržava razvoj ili unapređenje adekvatne poslovne klime u regionu.

2.4.6 Razvoj ljudskog kapitala

Obrazloženje

Ekonomski i investicijski plan za Zapadni Balkan pomjera fokus sa socijalne infrastrukture na ulaganja u ljudski kapital, prepoznajući važnost obrazovanja i vještina, zdravstvene i socijalne zaštite za oslobađanje potencijala ekonomskog rasta. Ulaganje u ljudski kapital podrazumijeva ulaganje u reforme, usluge i infrastrukturu.

Važno je da nove intervencije budu dovoljno utemeljene na neophodnim studijama izvodljivosti i sektorskim studijama i/ili da budu dio širih strategija ljudskog razvoja na regionalnom i/ili nivou partnerske ekonomije.

Investicije moraju doprinijeti reformskim prioritetima utvrđenim Programima ekonomskih reformi i implementaciji ciljeva Zajedničkog regionalnog tržišta, digitalne i zelene agende.

Predlažemo da se glavne intervencije fokusiraju na ljudski kapital u oblastima obrazovanja i vještina, zdravstva. Imajući u vidu da je krajnji cilj veća konkurentnost privatnog sektora (koji na Zapadnom Balkanu uglavnom čine mikro, mala i srednja preduzeća), potrebno je ublažiti posljedice odliva mozgova i podržati inovacije. Investicije treba da doprinesu digitalnoj i zelenoj tranziciji regiona.

Ključne oblasti intervencija

- Infrastrukturna ulaganja u području obrazovanja i vještina (od predškolskog odgoja do visokog obrazovanja) i zdravstva moraju se uskladiti s ciljevima čiste energije, energetske efikasnosti, zaštite okoline, otpornosti na katastrofe, uključujući otpornost na uticaj klimatskih promjena, održivu infrastrukturu i digitalizaciju. Priznati međunarodni standardi u predmetnim oblastima se trebaju uzeti u obzir. Ulaganja u infrastrukturu moraju doprinijeti postizanju ciljeva postojećeg obrazovanja i vještina, strategija i planova na području zdravstva;
- Investicije moraju uključiti i/ili odgovoriti na prioritete digitalne i zelene agende za Zapadni Balkan. U slučaju infrastrukture, prioritetne investicije se trebaju odnositi na uvođenje digitalne infrastrukture, ispunjavanje zahtjeva vezanih za obnovljivu energiju i energetske efikasnost, potrebne sektorske reforme i prilagođavanje standardima;
- Investicije moraju biti dio partnerske ekonomije ili regionalnog obrazovanja i vještina, strategija na području zdravstva i moraju biti isključivo usmjerene na inkluziju osjetljivih grupa, uključujući manjine i marginalizovane zajednice, i da eksplicitno, ali ne isključivo, podrže integraciju Roma na tržište rada. Također treba uzeti u obzir rodna pitanja.

2.5. WBIF podsektori prihvatljivi za ulaganja u javni sektor i razgraničenje sa IPA državnim programima

Dok tabela u nastavku predstavlja podjelu intervencija koje se odnose na infrastrukturu, općenito Sektorski operativni programi i bilateralni programi podržavaju lagane mjere kao što su tehnička pomoć i druga pomoć za pripremu projekata, institucionalnu podršku, izgradnju kapaciteta, usklađivanje s *acquis-em*, što se može primijeniti na sve podsektore navedene u tabeli.

Tabela 1: WBIF podsektori prihvatljivi za ulaganja u javni sektor i razgraničenje sa IPA državnim programima

Podsektor	Sektorski operativni programi / Državna IPA	WBIF
Održivi transport		
Cestovna infrastruktura	<ul style="list-style-type: none"> Ceste koje nisu uključene u Osnovnu TEN-T mrežu 	<ul style="list-style-type: none"> TEN-T Osnovna mreža (plus ceste na TEN-T sveobuhvatnoj mreži eksplicitno navedeni u vodećim inicijativama za ulaganja u aneksu EIP-a)
Željeznička infrastruktura	<ul style="list-style-type: none"> Željezničke stanice (rehabilitacija/modernizacija) i željeznice koje nisu uključene u Osnovnu TEN-T mrežu 	<ul style="list-style-type: none"> TEN-T Osnovna željeznička mreža
Pomorski transport/unutrašnji plovni putevi	<ul style="list-style-type: none"> Zaštita obale Unutrašnji plovni putevi koji nisu uključeni u Osnovnu TEN-T mrežu 	<ul style="list-style-type: none"> TEN-T Osnovna mreža pomorskih luka TEN-T Osnovna mreža unutrašnjih plovni puteva (uključujući luke)
Intermodalnost	-	<ul style="list-style-type: none"> Terminali / multimodalna čvorišta
Urbana mobilnost	<ul style="list-style-type: none"> Održivi urbani transportni sistemi, osim sistema brzog tranzita 	<ul style="list-style-type: none"> Sistemi za brzi tranzit
Čista energija		
Električna energija	<ul style="list-style-type: none"> Prenos internih dalekovoda električne energije, ako nisu na PECE/PMI listama, što značajno doprinosi integraciji tržišta i/ili integraciji obnovljivih izvora energije Distribucija 	<ul style="list-style-type: none"> Dalekovodi Digitalizacija mreže Skladištenje energije
Proizvodnja obnovljive energije	-	<ul style="list-style-type: none"> Solarna energija, vjetroelektrana itd.
Energetska efikasnost	<ul style="list-style-type: none"> Javni objekti Centralno grijanje 	<ul style="list-style-type: none"> Javne zgrade (samo bolnice i obrazovne ustanove) + REEP Objekti za mala i srednja preduzeća i privatni stanovi (GGF, REEP)

Ugljikovodici	-	<ul style="list-style-type: none"> • Gasovodi (uključujući cijevne interkonektore) • Podzemno skladište gasa
Okolina i klimatske promjene		
Upravljanje vodama	<ul style="list-style-type: none"> • Voda za piće i otpadne vode (≤ 15 miliona eura (30 miliona eura za Srbiju))* • Upravljanje riječnim slivovima/zaštita od poplava 	<ul style="list-style-type: none"> • Voda za piće i otpadne vode (> 15 miliona eura (30 miliona eura za Srbiju))*
Upravljanje otpadom	<ul style="list-style-type: none"> • Centri za upravljanje otpadom (≤ 20 miliona eura (30 miliona eura za Srbiju))* • Zatvaranje „neusklađene“ deponije • Oprema* 	<ul style="list-style-type: none"> • Centri za upravljanje otpadom (> 20 miliona eura (30 miliona eura za Srbiju))* • Zatvaranje „neusklađene“ deponije (samo ako je povezana sa centrima za upravljanje otpadom)
Kvalitet vazduha/buka	<ul style="list-style-type: none"> • Usluge/radovi/oprema* 	-
Zaštita prirode	<ul style="list-style-type: none"> • Upravljanje prirodnim resursima, zaštita resursa (uvođenje korištenja rezervoara, navodnjavanje; ekološka zelena i plava infrastruktura; obnova ekosistema i otpornost; obnova staništa bogatih ugljikom; retencija)* 	-
Industrijsko zagađenje/hemikalije	<ul style="list-style-type: none"> • Usluge (studije) • Čišćenje hemijskih deponija na lokalnom nivou 	<ul style="list-style-type: none"> • Industrijska dekarbonizacija i sprječavanje zagađenja (uključujući preko WBIF privatnog sektora)
Digitalna budućnost		
Infrastruktura	<ul style="list-style-type: none"> • e-uprava, e-nabavke, e-obrazovanje, e-zdravstvo, elektronske javne usluge • Projekti koji podržavaju usklađivanje sa pravilima EU o zaštiti podataka • Praksa EU za ublažavanje rizika koji se odnose na kibernetiku sigurnost 	<ul style="list-style-type: none"> • Ultra brz i siguran širokopojasni pristup kako bi se obezbijedio univerzalni pristup • Sigurni, energetske efikasni i pouzdani centri podataka, „edge“ i „cloud“ infrastrukture, kao i povezivanje sa inicijativama EU o računarima visokih performansi i/ili GEANT programu • Istraživanje sinergije sa drugim oblastima povezivanja kao što su transport i energija, u kontekstu podjele infrastrukture (npr. Balkanski digitalni autoput)
Razvoj ljudskog kapitala		
Zdravlje	<p><i>Nije prioritet u okviru SOP-a, rješavat će se kroz bilateralne programe:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Svaka aktivnost u skladu sa IPA III programskim okvirom, EIP, ERP 	<ul style="list-style-type: none"> • Samo intervencije vezane za digitalizaciju i energetske efikasnost

Obrazovanje i vještine	<ul style="list-style-type: none"> • Ulaganja koja doprinose vodeće inicijative 10 Garancija za mlade* u aneksu EIP-a • Bilo koja druga aktivnost u skladu sa IPA III programskim okvirom, EIP, ERP* 	<ul style="list-style-type: none"> • Samo intervencije vezane za digitalizaciju i energetska efikasnost
Socijalna inkluzija	<ul style="list-style-type: none"> • Svaka aktivnost u skladu sa IPA III programskim okvirom, EIP, ERP* 	-
Zaposlenost	<ul style="list-style-type: none"> • Svaka aktivnost u skladu sa IPA III programskim okvirom, EIP, ERP* 	-

*Prioritetna(e) oblast(i) za Sektorske operativne programe.

Napomena: Tabela se odnosi samo na fondove EU. Pragovi za pod-sektore voda i upravljanja vodama odnose se na iznos EU granta. Pored toga, bilateralni donatori mogu podržati projekte tehničke pomoći i investicijske projekte manjeg obima u svim opisanim sektorima, bez obzira na podjelu sektora na „SOP/bilateralne programe“ i „WBIF/investicije u javnu infrastrukturu“ i bez ikakvog finansijskog praga.

2.6. Prijedlozi projekata i programa

Prijedloge projekata i programa mogu odrediti različite zainteresovane strane, uključujući državne i lokalne organe vlasti zemalja korisnica, partnerske finansijske organizacije, države članice EU, bilateralni donatori, druge zainteresovane multilateralne ili bilateralne finansijske institucije kao i regionalne i lokalne institucije i tijela. U privatnom sektoru to mogu biti nevladine organizacije, međunarodne organizacije, finansijske institucije, drugi subjekti koji su aktivni u razvoju privatnog sektora i koji podržavaju potrebne reforme i standarde za privlačenje privatnih investicija u regionu i pojedinačnim privrednim granama.

Prijedlozi projekata i programa, koji se odnose na **infrastrukturne investicije**:

- Prema općem načelu, trebaju biti prioritetizovani i utvrđeni u Jedinstvenoj (državnoj) listi prioriternih infrastrukturnih projekata koju je sačinio Državni odbor za investicije (NIC) ili ekvivalentna državna struktura; zemlje korisnice svoje prijedloge dostavljaju Sekretarijatu WBIF-a preko svojih državnih IPA koordinatora (DIPAK).
- Trebaju biti u skladu sa Pretpristupnom strategijom EU i relevantnim državnim sektorskim strategijama. U sektorima u kojima postoje regionalni mehanizmi koordinacije ili bi isti mogli biti uspostavljeni u budućnosti, projekti također trebaju biti u skladu sa prioritetima identifikovanim u takvim mehanizmima.
- Moraju biti u skladu sa specifičnim politikama, pravilima i procedurama svakog izvora finansiranja, uključujući ekološke i socijalne standarde, rodnu ravnopravnost, nediskriminaciju i jednake mogućnosti. Prijedlozi projekata i programa trebaju voditi računa o rodnoj nejednakosti i integraciji ranjivih zajednica na tržište rada.

Prijedlozi projekata i programa, koji se odnose na **investicije u razvoj privatnog sektora** trebaju:

- Imati za cilj razvoj snažnog, inovativnog i konkurentnog privatnog sektora, povećanje investicija u mikro, mala i srednja preduzeća, uključujući njihov kapacitet za inovacije, povećanje i rast. Ukupno 50% finansiranja privatnog sektora EU-a treba biti posvećeno inovacijama i zelenom rastu, otvaranju radnih mjesta, posebno vodeći računa o potrebama mladih, ranjivih osoba i žena.
- Doprinijeti izgradnji lokalnih poslovnih ekosistema, a tamo gdje oni postoje usmjeriti ih na prioritete strategija pametne specijalizacije.

- Biti u skladu sa specifičnim politikama, pravilima, unapređenjem rodne ravnopravnosti, nediskriminacije i jednakih mogućnosti, svakog izvora finansiranja. Također, trebale bi uzeti u obzir rodnu jednakost i integraciju ranjivih zajednica na tržište rada.

U prijedlozima projekata treba izričito navesti svaku komplementarnost ili koherentnost sa projektima podržanim ili planiranim za podršku u okviru IPA državnih programa (za implementaciju od strane Delegacija EU ili organa vlasti zemalja korisnica) i/ili sa drugim aktivnostima donatora, pružajući bar preliminarnu indikacije o vrstama i iznosu donatorske podrške koju investicijski projekat može dobiti iz različitih izvora.

Za implementaciju projekata obavezno je osigurati vlasništvo korisnika, dugoročnu održivost i jasnu finansijsku perspektivu.

3. Vremenski okvir poziva za dostavu projektnih prijedloga

Evropska komisija i bilateralni donatori 23. februara 2022. godine objavljuju WBIF poziv za dostavljanje projektnih prijedloga za grant sredstva tehničke pomoći i investicijske grantove iz javnog sektora (TA runda 27 i INV runda 7) i za kombinovane vrste finansiranja privatnog sektora (PS krug 1).

Poziv za dostavljanje projektnih prijedloga ima različite rokove i vremenski okvir za ocjenjivanje, kako slijedi:

Događaji	TA 27. krug Otvoreno učešće	INV 7. krug Otvoreno učešće	PS 1. krug Zatvoreno učešće
Objava poziva na dostavljanje projektnih prijedloga		23. februar	
Rok za pred-notifikaciju	23. februar	29. mart	n/a
Rok za dostavljanje projektnih prijedloga	4. mart	26. avgust	14. mart
Rok za potvrdu projektnih prijedloga	18. mart	9. septembar	n/a
Bilateralni razgovori sa međunarodnim finansijskim institucijama o privatnom sektoru		N/A	april
Analiza (do)	8.april	7. oktobar	n/a
Pariška grupa, 1. sastanak	12.april	12. oktobar	n/a
Ocjenjivanje (do)	11. maj	4. novembar	n/a
Pariška grupa, 2. sastanak	17. maj	9. novembar	n/a
Grupa finansijera projekta, 33. i 34. sastanak	18-19 maj	17-18 novembar	18-19 maj
Operativni odbor, 2. i 3. sastanak	21-22 jun	15 decembar	21-22 juni

4. Zahtjevi za dodjelu grant sredstava za javni sektor

Zemlje korisnice će zahtjeve za dodjelu granta dostaviti Grupi finansijera projekta (PFG) popunjavajući poseban WBIF obrazac za dodjelu grant sredstava, uz prpratno pismo koji je potpisao državni IPA koordinator, i kojim se potvrđuje opredijeljenost zemlje korisnice za realizaciju dostavljenih projekata, kao i činjenica da je konsultovana vodeća finansijska institucija, a u slučaju investicijskog granta i da postoji adekvatan fiskalni prostor za njegovu realizaciju. Zahtjevi za dodjelu grant sredstava se dostavljaju u skladu sa rokovima koje je potvrdio Operativni odbor na početku objavljivanja poziva za dostavu projektnih prijedloga. U okviru procesa dostavljanja projektnih prijedloga koristi se WBIF MIS platforma.

Zemlje korisnice će dostaviti propisno popunjen obrazac za dodjelu grant sredstava, u obliku koji je odobrio PFG i koji je objavljen u pozivu za dostavljanje projektnih prijedloga. Različiti formati se koriste za dodjelu grant sredstava tehničke pomoći i za investicijske grantove. Državni IPA koordinador će prethodno uraditi pred-notifikaciju za predmetne aplikacije putem WBIF MIS-a.

Vodeća međunarodna finansijska institucija (Vodeća MFI) mora podržati prijedloge projekata. Vodeće međunarodne finansijske institucije za WBIF projekte su Evropska investicijska banka (EIB), Evropska banka za obnovu i razvoj (EBRD), Razvojna banka Vijeća Evrope (CEB), KfW (Kreditanstalt für Wiederaufbau – Kreditni Institut za obnovu), Svjetska banka (WB) i Agence Française de Développement (AFD – Francuska razvojna agencija).

Zemlje korisnice će pripremiti projektne prijedloge pod nadzorom državnog IPA koordinadora i u bliskoj saradnji sa vodećom međunarodnom finansijskom institucijom. Korisnice se moraju konsultovati sa vodećom međunarodnom finansijskom institucijom prije nego što se uradi pred-notifikacija (minimalno mjesec dana prije roka za pred-notifikaciju). Korisnice moraju konsultovati međunarodne finansijske institucije u ranoj fazi, dajući dovoljno informacija o aktivnostima koje će se finansirati u okviru WBIF granta, uključujući: (1) Naziv projekta, svrha grant sredstava, opis aktivnosti finansiranih iz grant sredstava, potvrda prethodnih konsultacija sa vodećim međunarodnim finansijskim institucijama i pregled troškova projekta; (2) Popunjen obrazac za dodjelu grant sredstava, najkasnije dvije sedmice nakon pred-notifikacije. Dodatno, mora se osigurati koordinacija sa Delegacijama EU.

U prijedlozima treba biti vidljiva jasna perspektiva finansiranja od strane međunarodnih finansijskih institucija i pokazatelji mogućeg dodatnog finansiranja grant sredstvima iz IPA državnih programa i/ili drugih donatora i iz domaćeg budžeta zemlje korisnice.

Projekti će se ocjenjivati pojedinačno na osnovu stepena zrelosti i, po pravilu, zreliji projekti će imati prednost u odnosu na manje zrele projekte. Projekti sa snažnim regionalnim i/ili prekograničnim uticajem imat će veći prioritet od onih koji su ograničeni na lokalni učinak.

Sva neophodna odobrenja ili prethodna odobrenja, prema potrebi, moraju se dobiti do trenutka podnošenja aplikacije (tj. odobrenje procjene uticaja na okolinu, otkup zemljišta).

Institucije zemlje korisnice moraju imati priličan kapacitet da definišu svoje investicione planove, da pokrenu proces nabavke i implementiraju projekat, uz eventualnu podršku specifične tehničke pomoći. Zemlja korisnica mora pokazati posvećenost i vlasništvo nad projektom tokom cijelog trajanja projekta i osigurati postojanje jedinice za implementaciju projekta sa odgovarajućim vještinama i relevantnim iskustvom prihvatljivim za međunarodne finansijske institucije.

4.1 Investicijski grant

Obrazac za dodjelu investicijskog granta (INV GAF) je dio Aneksa 1 ovog Vodiča. Uputstva za popunjavanje ovog obrasca su njegov integralni dio. Aplikanti moraju slijediti uputstva u pripremi projektnih prijedloga.

Pored aplikacija, nadležno Ministarstvo finansija dostavlja prateće pismo Evropskoj komisiji i međunarodnim finansijskim institucijama potvrđujući sljedeće: (1) projekat predstavlja visoki prioritet za zemlju korisnicu, (2) troškovi projekta su planirani i predviđeni u budućem budžetu, i (3) postoji čvrsta opredijeljenost za uzimanje kredita i implementaciju projekta u skladu sa grant aplikacijom (obim i vremenski okvir).

Projekti moraju biti zreli. Glavni projekat, ili idejni projekat za projekte po sistemu „ključ u ruke“ i tenderska dokumentacija (ukoliko su dio tehničke pomoći za pripremu projekta) moraju biti završeni i odobreni od strane korisnika do momenta odobrenja GAF-a. Procjena uticaja na okolinu i društvo mora biti završena i moraju ju je odobriti međunarodne finansijske institucije u vrijeme podnošenja aplikacije.

Mora postojati finansijski plan projekta. Finansiranje projekta moraju načelno potvrditi sufinansijeri i Ministarstvo finansija zemlje korisnice. Procjena projekta /priprema zajma za projekat od strane međunarodne finansijske institucije se mora odvijati u vrijeme podnošenja aplikacije. Prijedlozi projekata trebaju imati jasnu finansijsku perspektivu koju će im dati vodeća međunarodna finansijska institucija i kofinansijeri, kao i mogućnost dodatnog finansiranja iz grant sredstava i iz sredstava korisnika (državni budžet). Za investicije koje, pored zajmova, zahtijevaju i značajnu podršku donatorskih grant sredstava, u projektnom prijedlogu će se eksplicitno navesti da li je projekat ranije dobio podršku od programa EU i/ili drugih donatorskih aktivnosti, ili ako, izvan WBIF-a, postoji planirana ili potencijalna dodatna podrška IPA-e (državni programi koji se provode lokalno), i/ili od drugih donatora za implementaciju projekta. Korisnik će navesti vrstu i iznos donatorske podrške koju investicijski projekat može dobiti iz različitih izvora.

Maksimalne stope sufinansiranja za WBIF kombinovane vrste finansiranja javnog sektora su sljedeće:

Investicijska područja	Najveća stopa sufinansiranja
Održivi transport	
Izgradnja i rekonstrukcija cesta	40
Željeznice (nova izgradnja i obnova, obnova kolosijeka, signalizacija, telekomunikacija, itd.)	50
Brzi tranzitni sistemi (dio urbane mobilnosti)	40
Unutrašnji plovni putevi i luke	50
Morske luke	50
Čista energija/energetska efikasnost	
Napajanje energijom - obnovljivi izvori energije	30
Energetska povezanost, prenos električne energije, distribucija, elektrifikacija urbanih i ruralnih područja	20
Energetska efikasnost u zgradama (uključujući Regionalni program za energetska efikasnost - REEP Plus)	30
Gasna infrastruktura, gasovodi prilagođeni budućim potrebama	20
Okolina i klimatske promjene	
Prečišćavanje vode za piće i snabdijevanje, prikupljanje i prečišćavanje otpadnih voda, kanalizacijski sistemi	70
Upravljanje otpadom (sakupljanje, odvajanje na izvoru, recikliranje, tehnologija prečišćavanja i deponovanje)	70
Infrastruktura za prevenciju i zaštitu od poplava	70
Digitalna infrastruktura	
Izuzetno brzo i sigurno uvođenje širokopojasnog pristupa (poseban fokus na povezivanju 'bijelih zona' / ruralnih područja, obrazovne i zdravstvene ustanove)	30
Energetska efikasnost i sigurni centri podataka, računari visokih performansi	30

Istraživanje sinergije sa drugim oblastima povezivanja kao što su transport i energija u kontekstu podjele infrastrukture (npr. Balkanski digitalni autoput)	30
Socijalna infrastruktura	
Digitalizacija i energetska efikasnost na javnim univerzitetima, školama	30
Digitalizacija i energetska efikasnost u bolnicama i domovima zdravlja	30

4.2 Tehnička pomoć

Obrazac za dodjelu grant sredstava za tehničku pomoć (TA GAF) je dio Aneksa 2 Vodiča. Uputstva za popunjavanje ovog obrasca su njegov integralni dio. Aplikanti moraju slijediti uputstva u pripremi projektnih prijedloga.

Sljedeće aktivnosti tehničke pomoći su prihvatljive za dodjelu grant sredstava iz WBIF-a:

- Podrška za pripremu projekata (npr. master planovi, (pred)studije izvodljivosti, cost-benefit analiza (analiza troškova i koristi), procjene uticaja na okolinu i društvo, sveobuhvatne procjene rizika, uključujući rizik od katastrofa i rizike od klimatskih promjena i ranjivosti, idejni projekat, itd.). Podrška ne uključuje aktivnosti koje se odnose na tehničku analizu, provjeru i verifikaciju bilo kojeg idejnog projekta prema domaćem zakonodavstvu, druge aktivnosti specifične za urbanističko planiranje i/ili vlasništvo nad zemljištem (npr. izrada urbanističkih planova, dokumentacije za eksproprijaciju zemljišta, itd.) koje spadaju u odgovornost zemlje korisnice kao dio njene predanosti i kontrole u okviru upravljanja projektom.
- Podrška implementaciji projekta: upravljanje projektom (uključujući pripremu tenderske dokumentacije, pomoć u nabavci), komunikacija i vidljivost, itd.
- Podrška za prevazilaženje specifičnih prepreka koje odlažu pripremu ili implementaciju projekata. Za projekte čija se realizacija dovodi u pitanje, u obrascu za dodjelu grant sredstava potrebno je dati detaljnu analizu uzroka problema i dati podatke o jasnoj i logičnoj upotrebi grant sredstava za nastavak njegove implementacije. Opće načelo je da WBIF neće odobriti dodatne subvencije postojećoj investiciji, već će se razmotriti podrška za poboljšanje politike/regulatornog okruženja te investicije kroz izgradnju kapaciteta.
- Građevinski nadzor je prihvatljiv samo za finansiranje putem Zajedničkog fonda za Zapadni Balkan. U okviru IPF instrumenta nisu prihvatljive aktivnosti građevinskog nadzora.

Za projekte sa pripremnim studijama u izradi (npr. studija izvodljivosti je u pripremi), dodjela grant sredstava za sljedeću fazu neće biti na raspolaganju dok se studije ne završe i dok rezultati ne budu odobreni i prihvaćeni. Također, dodjela dodatnih sredstava se neće razmatrati, ako su grant sredstva već dodijeljena, ali nisu potrošena.

Predmetne investicijske projekte za grant sredstva tehničke pomoći treba odobriti Ministarstvo finansija.

5. Zahtjevi za grant sredstva za privatni sektor

Prijedloge projekata za investicijske grantove kroz kombinovane vrste finansiranja ili grant sredstva za tehničku pomoć mora dostaviti vodeća međunarodna finansijska institucija (vodeća MFI). Vodeće međunarodne finansijske institucije, **uključuju** međunarodne finansijske institucije koje su članice WBIF-a, naime to su EIB, EIF, EBRD, CEB, KfW/DEG, Svjetska banka, IFC i AFD. Druga MFI-a može imati vodeću ulogu i podnositi prijedloge projekata za investicijske grantove kroz razne vrste finansiranja i tehničku pomoć.

- Zahtjevi za podršku se moraju dostaviti putem posebnog WBIF aplikacijskog obrasca (ili za aktivnosti koje obuhvataju kombinovane vrste finansiranja ili za tehničku pomoć), zajedno sa svim relevantnim dokumentima.

- Potrebno je konsultovati Evropsku komisiju, uključujući Delegacije EU i/ili Kancelariju EU o relevantnosti prijedloga projekata, i o njihovoj sinergiji sa tekućom i planiranom evropskom pomoći na lokalnom nivou i sličnim planovima na državnom nivou.
- Svi zahtjevi moraju biti podneseni u skladu sa rokovima koje je potvrdio WBIF Operativni odbor prilikom objavljivanja poziva za dostavljanje projektnih prijedloga. U svrhu procesa apliciranja, mora se koristiti WBIF platforma Upravljačkog informacionog sistema (Management Information System – MIS), koju je razvio Sekretarijat WBIF-a.
- Kandidati moraju dostaviti propisno popunjenu aplikaciju. Obrasci za dodjelu investicijskih sredstva i za tehničku pomoć su različiti.
- Ako je u projekat uključeno više od jedne MFI, mora se odrediti vodeća MFI.
- Ako u implementaciji/pripremi projekta učestvuju regionalne organizacije, međunarodne organizacije ili drugi subjekti, oni moraju biti precizirani, a specifične aranžmane mora osigurati vodeća MFI
- Projektni prijedlozi za kombinovane vrste finansiranja i za tehničku pomoć, mogu se finansirati kroz Evropski zajednički fond za Zapadni Balkan, u skladu sa Općim odredbama.

5.1 Investicijski grantovi

Obrazac za kombinovane vrste finansiranja za privatni sektor je dio Aneksa 3 ovog Vodiča. Uputstva za popunjavanje ovog obrasca su njegov integralni dio. Aplikanti moraju slijediti uputstva u pripremi projektnih prijedloga.

5.2 Tehnička pomoć

Obrazac za dodjelu grant sredstava za tehničku pomoć je dio Aneksa 4 Vodiča. Uputstva za popunjavanje ovog obrasca su njegov integralni dio. Aplikanti moraju slijediti uputstva u pripremi projektnih prijedloga.

Prijedlozi projekata tehničke pomoći moraju imati jasnu regionalnu dimenziju i trebaju biti od ključne važnosti kod pripreme za kombinovane vrste finansiranja i/ili za garancije s ciljem podrške razvoju privatnog sektora, ili određivanju potrebnih reformskih prioriteta.

Aneksi

Sljedeći Aneksi su sastavni dio ovog Vodiča

- Aneks 1: Obrazac za dodjelu investicijskih grantova za kombinovane vrste finansiranja u javnom sektoru
- Aneks 2: Obrazac za dodjelu grant sredstava za tehničku pomoć u javnom sektoru
- Aneks 3: Obrazac za kombinovane vrste finansiranja u privatnom sektoru
- Aneks 4: Obrazac za tehničku pomoć u privatnom sektoru
- Aneks 5: Pokazatelj za kombinovane vrste finansiranja i tehničku pomoć u javnom sektoru
- Aneks 6: Pokazatelj za kombinovane vrste finansiranja i tehničku pomoć u privatnom sektoru
- Aneks 7: Analiza i matrica procjene za investicijske grantove za kombinovane vrste finansiranja u javnom sektoru
- Aneks 8: Analiza i matrica procjene za dodjelu grant sredstava za tehničku pomoć u javnom sektoru
- Aneks 9: Pojmovnik.